

METODOLOGIJA

Predmet, cilj i relevantnost istraživanja

Istraživanje Raskrikavanja se odnosi na mrežu povezanosti među 25 odabranih desno orijentisanih informativnih portala u Srbiji i regionu, sklonih širenju neutemeljenih tvrdnji i dezinformacija.

Reč je o sajtovima: **informer.rs, novosti.rs, alo.rs, sputnikportal.rs, sd.rs, politika.rs, srbin.info, pravda.rs, webtribune.rs, rt.rs, fakti.org, intermagazin.rs, in4s.net, stanjestvari.com, vasseljenska.net, happytv.rs, srbijajavlja.rs, borba.me, vostok.rs, pecat.co.rs, nacionalist.com, serbiantimes.info, borbazaistinu.rs, glas-javnosti.rs, srbijadanas.net.**

Metodom analize beklinkova, kao i analizom izvora koji se na njih najčešće pozivaju, cilj nam je da utvrdimo odakle ovim medijima dolazi najveća „podrška” kroz linkove zabeležene na internetu u poslednje dve godine, koji su to domeni sa kojih se čitaoci najviše preusmeravaju u ove medije, i koji su najbitniji igrači na ovom delu medijskog neba koji na ovaj način jačaju i šire svoj uticaj i svoje poruke. Istražujemo mrežu povezanosti među njima u pokušaju da otkrijemo puteve podrške ili saradnje kojima jedni drugima podižu vidljivost. Drugim rečima, cilj je otkriti koji sajtovi imaju najveći uticaj i ko su ključni akteri u širenju određenih narativa i potencijalno nepouzdanih informacija.

Ovo istraživanje pruža novi, drugačiji uvid u strukturu i funkcionisanje desničarske medijske onlajn sfere pre svega u prostoru Srbije, ali i dela regiona. Ono iscrta obrascе širenja informacija i formiranja uticaja u ovom delu medijskog ekosistema i omogućava bolje razumevanje načina na koji se formiraju „digitalna savezništva” među medijima sličnih ideoloških pozicija.

Definisanje uzorka:

Istraživanje Raskrikavanja je obuhvatilo 25 informativnih portala koji su, prema statistici o posetama platforme Similar Web, bili na listi najbolje rangiranih među čitaocima u Srbiji u kategoriji „News and Media” u periodu od početka aprila do kraja juna 2024. Iako se dominantno radi o domaćim portalima, na listi su se našla i dva iz Crne Gore i jedan iz dijaspore, ali je svakako reč o sajtovima koji u Srbiji imaju brojnu čitalačku publiku.

Odabir 25 medija sa liste najčitanijih dominantno je baziran na **dva ključna kriterijuma**.

1) Pozicioniranje na desnom političkom spektru i proruska i/ ili tzv. antiglobalistička orijentacija u izveštavanju i prenošenju vesti.

U određivanju ideološke pozicije sajta, koristili smo se metodima kvalitativne analize sadržaja: kroz pregled objavljenih tekstova prepoznavali smo i klasifikovali dominantne narative koji

odražavaju političku orijentaciju. Analizirali smo prisustvo i intenzitet stavova karakterističnih za domaću desnicu i koji uključuju, ali nisu ograničeni na: nacionalizam, evroskepticizam, antiglobalizam, tradicionalizam, afirmisanje autoritarnih sistema, militarizam, kritiku zapadnih vrednosti, promovisanje konzervativnih i heteronormativnih ideja, otpor prema proširenju korpusa ljudskih i manjinskih prava i sloboda, animozitet prema "drugom" (koji se ogleda i u antimigrantskim stavovima, rasizmu, šovinizmu i sl).

Važno je istaći i da desni spektar (kao ni levi) nije monolitan, već obuhvata širok raspon stavova - od umereno konzervativnih do ekstremnih. Ne ispunjava nužno svaki portal sve navedene kriterijume, niti u podjednakom intenzitetu. Dok neki ostaju u domenu umerenog konzervativizma, drugi zalaze u sferu radikalnog poput otvorene mržnje prema manjinskim grupama. Takođe, nisu svi analizirani sajtovi jednako fokusirani na sve navedene teme. Neki portali mogu biti izrazito nacionalistički orijentisani, ali umereni po pitanju LGBT prava. Drugi mogu snažno promovisati antiglobalističke poglede na svet, ali se manje baviti dnevnopolitičkim temama poput rata u Ukrajini. Sve ove razlike dodatno ilustruju kompleksnost njihovog političkog pozicioniranja i nijansiranost desničarskog medijskog prostora.

2) Tendencija ka širenju nepouzdatih ili netačnih informacija.

Drugi i ključni kriterijum za dodatno sužavanje ovako dobijenog uzorka bila je ranije utvrđena i dokazana tendencija sajta da širi nepouzdate ili netačne informacije. U tome smo se služili nalazima, analizama i bazama fektčekerskih organizacija iz zemlje i regiona: osim arhive Raskrikavanja, pretraživali smo da li su naše sajtove u objavljivanju i prenošenju lažnih vesti, dezinformacija i manipulacija „uhvatili” i novinari Istinomera, Fejknjuz tragača, sajta Raskrinkavanje.ba iz BiH, Raskrinkavanje.me iz Crne Gore, kao i hrvatskog Faktografa.

Metod analize

1. Beklinkovi

1.1. Šta su beklinski?

Beklinkovi su hiperlinkovi koji sa jednog sajta vode na druge. Na primer, ukoliko se u tekstu na sajtu A nađe link koji vodi ka sajtu B, to se smatra beklinskom koji usmerava čitaoca sa sajta A na sajt B.

Linkovanje na tuđe sajtove nije neobično niti nužno sporno - nekada je cilj pozvati se na izvor, odnosno ukazati čitaocu na izvor informacije ili tvrdnje, nekada uputiti čitaoca u dalje samostalno istraživanje određene teme i prikupljanje dodatnih informacija, a nekada je cilj da se deo saobraćaj preusmeri sa jednog sajta na drugi, naročito među sajtovima koji su vlasnički ili ideološki povezani. Na taj način se sajtovi međusobno podržavaju i pojačavaju širenje određenih poruka i uticaja.

Upravo kada je reč o tom poslednjem, beklinkovi, osim što su pogodni za kvantifikaciju, analizu i vizualizaciju, mogu da pokažu sa kojih se sve sajtova sadržaj preuzima ili citira, ka kojim sajtovima se čitaoci dalje preusmeravaju, koliko su veze među sajtovima česte ili snažne, ali i kako se određene poruke šire.

Naime, kada jedan sajt dosledno linkuje ka nekom drugom to između ostalog može ukazivati na:

1. Širenje i pojačavanje određenih narativa: sajtovi mogu međusobno da pojačavaju određene priče ili gledišta, stvarajući eho-komoru.
2. Zajedničke interese: često linkovanje može ukazivati na zajedničke ciljeve ili ideološke pozicije.
3. Uticaj i autoritet: sajtovi koji primaju mnogo beklinkova mogu se smatrati uticajnijim unutar određene mreže.
4. Strategije širenja sadržaja: Otkriva kako se određeni narativi ili informacije šire kroz mrežu sajtova.

Drugim rečima, analiza beklinkova nam pomaže da otkrijemo grupe, odnosno „klastere“ medija unutar mreže koji se međusobno podržavaju, linkuju i pomažu jedni drugima u širenju određenih poruka, pojačavajući ih i dovodeći ih do šire čitalačke publike.

Bitno je napomenuti i da se beklinkovanje u ovakvom scenariju obavlja na različite načine. Nekad sajt može preuzeti tekst sa drugog sajta i linkovati ka izvoru, tako da se beklink nalazi u samom tekstu. U nekim drugim slučajevima su beklinkovani tekstovi na sajtu prikazani kao tzv. baneri, klikabilni okviri sa tekстом i fotografijom koji direktno vode na tekst na matičnom sajtu, a nekada su skriveni negde na stranici. Njihova svrha je različita - nekada mogu služiti upućivanju na sadržaj, a nekada je reč o običnoj SEO strategiji sajtova - kada pokušavaju da obezbede što veći broj beklinkova kako bi bili bolje rangirani na Guglu.

1.2. Uzorkovanje beklinkova

Podatke o beklinkovima prikupili su analitičari iz agencije Pikasa Analytics iz Skoplja, specijalizovane za analizu medijskog tržišta.

Korišćenjem aplikacije Ahrefs, automatski su sakupljeni beklinkovi koji su zabeleženi na internetu u poslednje dve godine, od 1. septembra 2022. do 1. septembra 2024. usmeravali čitaoce ka 25 odabranih sajtova sa raznih veb adresa širom interneta.

Na ovaj način dobijeni uzorak je inicijalno sadržao više od 79 miliona beklinkova koji su do naših sajtova dolazili sa oko 36.000 jedinstvenih adresa na internetu.

Međutim, kako su najveći deo tog uzorka su činili sajtovi nerelevantni za ovu analizu, bilo je potrebno dodatno, ručno filtriranje te liste od strane Raskrikavanja.

To je učinjeno na osnovu tri dodatna kriterijuma - da bi se našao u krajnjoj analizi, bilo je potrebno da sajt bude: 1) medijski ili da se bavi širenjem informacija, 2) na jezicima regiona i 3) da je za dve godine imao najmanje 10 zabeleženih beklinkova.

Tim kriterijumima je iz uzorka isključen ogroman broj nerelevantnih sajtova, poput e-commerce sajtova, sajtova za SEO optimizaciju, stranica napravljenih isključivo za linkovanje i manipulaciju rangiranjem na pretraživačima. Izbačen je i veliki broj nerelevantnih ličnih i korporativnih blogova, sajtova na stranim jezicima poput brazilskog, indijskog i kineskog, sajtova za klađenje i online igre. Izbačen je i veliki broj sajtova sa automatski generisanim sadržajem, stranice koje distribuiraju malver, ugašene stranice za koje nije bilo moguće utvrditi da li su se bavile informisanjem, a radi korektnosti izbačeni su i portali fektčekerskih organizacija, nerelevantni forumi i agregatori vesti.

Izostavljen je i relativno zanemarljiv broj beklinkova koji su vodili od sajtova poput Danasa, Vremena, Nove, N1, i sl koji su dokazano kritički orijentisani prema vlastima u Srbiji. U slučajevima kada se pozivaju na neki od 25 medija, ovi mediji to čine upravo u cilju kritike, pa bi njihovo prisustvo u vizualizaciji, kroz uspostavljenu vezu među ovim sajtovima, bilo potencijalno obmanjujuće.

Ovakvim „čišćenjem”, iz analize su, međutim, „otpali” sajtovi Glas javnosti, Srbija javlja, Nacionalist i Srbija Danas (.net) - kako se ispostavilo, svi beklinkovi ka njima su procenjeni kao nerelevantni, tako da se na kraju u vizualizaciji našao 21 medij kao čvorište. Ovi mediji su, međutim, ostavljeni u narativnoj analizi zbog svoje čitanosti i uticaja na publiku, koju ostvaruju na druge načine.

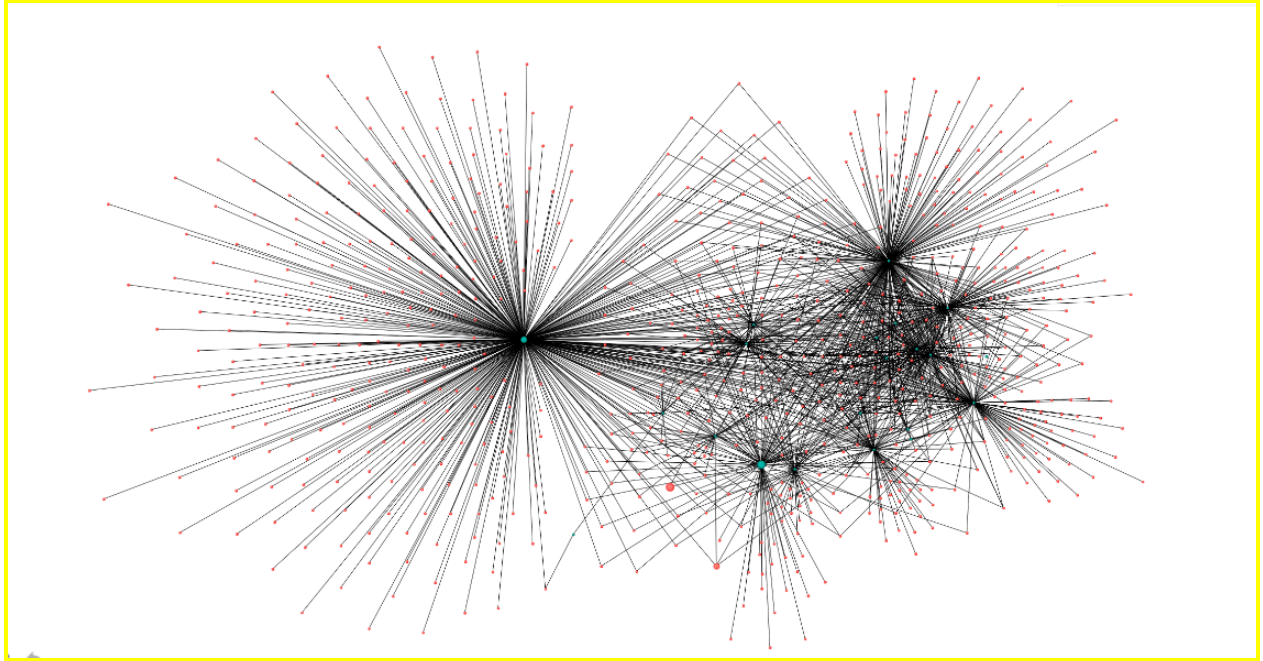
Na taj način je uzorak filtriran tako da je sa inicijalnih oko 36.000 jedinstvenih domena (internet adresa, sajtova) u finalnu analizu ušlo oko 800 njih, ali je broj beklinkova i dalje ostao visok - oko 51 milion.

Upravo to je uzorak koji je iskorišćen za vizualizaciju.

Napominjemo da se među sajtovima koji beklinkuju ka odabranoj grupi medija, ne radi isključivo o desno orijentisanim sajtovima, niti je isključivo reč o sajtovima koji šire dezinformacije, niti se ovom analizom tvrdi da beklinkovi nužno znače interesnu povezanost u cilju širenja propagande.

1.3. Vizualizacija

Analitičari kompanije Pikasa su tako određen uzorak vizualizovali tako da kroz tzv. neuronsku mrežu prikažu kako izgleda univerzum beklinkova koji sa raznih internet adresa vode ka odabranim uticajnih sajtova.

1.4. Ograničenja

Analiza beklinkova nije bez ograničenja.

Valja još jednom napomenuti i da beklinkovi nemaju za cilj isključivo deljenje i širenje određenog sadržaja, pozivanje na medij i jačanje određenih poruka. Razlog beklinkovanju može biti i ciljana SEO strategija, odnosno strategija internet portala da, korišćenjem beklinkova, jačaju svoju relevantnost na samom pretraživaču i poboljšavanje svog rangiranja u pretrazi. Ipak, čak i tada, dobra SEO optimizacija će za internet medije značiti bolje rangiranje, ali će isto tako značiti i jačanje njihovog uticaja u smislu poruka koje plasiraju.

Takođe, analiza beklinkova ne može obuhvatiti slučajeve gde sajtovi usmeravaju saobraćaj ili preuzimaju sadržaj bez linkovanja. Takve veze izmiču ovoj vrsti analize koja u izvesnoj meri može potceniti stvarni obim povezanosti i razmene sadržaja među sajtovima, posebno u slučajevima gde se često primenjuje praksa "copy-paste" novinarstva ili neformalnog deljenja sadržaja, bez adekvatne atribucije kroz hiperlinkove.

2. Analiza sadržaja

Upravo zbog toga, drugi, dopunski deo ovog istraživanja je analiza sadržaja koje je imala za cilj da produbi postojeću analizu na uskofokusiranom uzorku od pet odabranih sajtova od njih 25 - Informer, Alo, Večernje novosti, Srbin Info i Pravda. Premda nije reč o prvih pet najčitanijih - budući da su Srbin Info i Pravda daleko iza prva tri po čitanosti - kriterijum za odabir bio je odnos prema vlastima u Srbiji.

Ideja je bila videti koji mediji se najčešće pozivaju na ovih pet u svojim tekstovima, kroz citiranja ili referisanja, čak i kada ne beklinkuju ka njima.

Jedan deo fokus-analize, koja je odrađena automatskim monitoringom Pikasa Analitiksa, ticao se upravo broja citiranja. Određen je uzorak od 57.000 tekstova na 85 različitih sajtova u kojima se citira neki od ovih pet medija, i to oni tekstovi koji su ostvarili najviše interakcija (lajkova, komentara, deljenja) na Fejsbuku u poslednje dve godine.

Drugi deo analize je obrađivao ko i u kojoj meri citira ove medije u tekstovima koji se tiču naročito osetljivih pitanja, pre svega onih na kojima se danas u Srbiji prelamaju pitanja političke i ideološke orijentacije. Fokus je bio na temama grupisanim oko sledećih ključnih reči i fraza: Rusija, Ukrajina, Vladimir Putin, Evropska unija, EU, NATO, zapad, Kosovo, LGBT, Parada ponosa, SPC, litijum, Rio Tinto, sankcije Rusiji, ratni zločini, haški tribunal, Republika Srpska, patrijarh, Srebrenica, Ratko Mladić, strani plaćenici i patriotizam.

Softer je analizirao oko 57.000 tekstova objavljenim na 85 sajtova o ovim temama u poslednje dve godine, a u kojima se referiše na neki od pet medija. Dobijeni rezultati su predstavljeni vizualizacijom i pokazuju u kojim je temama svaki od ovih medija „autoritet”, u zavisnosti od broja citiranja. Recimo, može se videti koji medij je najčešće citiran (i takođe od strane koga) u vezi sa Srebrenicom, koji u vezi sa pitanjima rusko-ukrajinskog sukoba i slično.

Važno je napomenuti i da ova analiza nije ulazila u "sentiment" citiranja - da li su reference pozitivne, negativne ili neutralne. Uprkos tome, učestalost citiranja, bez obzira na ton, snažno ukazuje na moć koju ovi mediji imaju u oblikovanju javnog diskursa.

Naime, čak i kritički orijentisani mediji, koji ne podržavaju stavove citiranih izvora, potvrđuju njihov uticaj samim referisanjem. Na primer, opozicioni portal koji kritikuje izveštavanje Informera o Srebrenici i time referiše na njega, time pokazuje Informerov značaj u oblikovanju narativa o toj temi i njegov uticaj na javni diskurs.

Upotreba AI tehnologije

U ovoj analizi, stručnjaci Pikasa Analitike koristili su tehnologiju veštačke inteligencije (AI) pre svega kako bi automatizovali proces pretrage, prikupljaja i inicijalne klasifikacije podataka.

Konsultacija metodologije Raskrikavanja u analizi sadržaja

Prilikom analize sadržaja, konsultovali smo metodologiju Raskrikavanja, koju naš tim koristi već godinama za otkrivanje i obrazlaganje medijskih manipulacija. Nju možete pronaći [na ovom linku.](#)